

ШАМЫРБЕКОВА К.К., ЖАПАРАЛИЕВА Б.Ж., БИРНАЗАРОВА А.Ж.

¹НАН КР, Бишкек, Кыргызская Республика

²КГУСТА им. Н. Исанова, Бишкек, Кыргызская Республика

SHAMYRBEKOVA K. K., JAPARALIEVA B. J., BIRNAZAROVA B. J.

¹NAS KR, Bishkek, Kyrgyz Republic

²KSUCTA n. a. N. Isanov, Bishkek, Kyrgyz Republic

kelechek.k.87@mail.ru barchynjaparali@gmail.com birnazarova2015@mail.ru

**ЛЕКСИКА-СЕМАНТИКАЛЫК ЖАНА СТИЛИСТИКАЛЫК
ТРАНСФОРМАЦИЯНЫН ЫКМАЛАРЫНЫН КЭЭ БИР ЭКОНОМИКАЛЫК
ТЕРМИНДЕРДЕ АНГЛИС ТИЛИНЕН ОРУС ТИЛИНЕ БЕРИЛИШИ**

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ
ПРЕОБРАЗОВАНИЯ НЕКОТОРЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ С
АНГЛИЙСКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК**

**METHODS OF LEXICO-SEMANTIC AND STYLISTIC TRANSFORMATION FROM
ENGLISH TO RUSSIAN IN SOME ECONOMIC TERMS**

Бул макалада лексика –семантикалык жана стилистикалык трансформациялардын кээ бир экономикалык терминдердин англис тилинен орус тилине которуунун жолдору, түрлөрү каралды.

Өзөк сөздөр: экономикалык чөйрө, глобалдык экономикалык дүйнө, терминология, терминдердин котормосу, котормо техникасы, лексика, семантика, стилистика.

В статье рассматриваются способы и виды лексико-семантических и стилистических преобразований при переводе некоторых экономических терминов с английского на русский язык.

Ключевые слова: экономическая среда, глобальный экономический мир, терминология, перевод терминов, методы перевода, лексика, семантика, стилистика.

This article discusses the ways and types of lexical-semantic and stylistic transformations in the translation of some economic terms from English into Russian.

Keywords: economic environment, global economic world, terminology, translation of terms, translation, vocabulary, semantics, stylistics.

Азыркы учурда, өнүгүп келе жаткан өлкөлөр экономикалык чөйрөдө глобалдашуу процессин башынан өткөрүп жатышат. Буга байланыштуу дүйнөдө көптөгөн сүйлөшүүлөр жүрүп жатат, анын жүрүшүндө талаштуу кырдаалдар келип чыгышы мүмкүн. Мунун алдын алуу үчүн жалпы терминология керек. Ошоно алар бүгүнкү глобалдык экономика дүйнөсүндө кандай ролду ойношот?

Заманбап илимде бир эле илимдин терминдер тутумдарын ар кандай тилдерде семантикалык жактан бириктирүү (ар башка тилдердин терминдеринин бирдиктүү кат алышуусу) жана интернационализмди терминологияда колдонууга умтулуу жүрүп жатат.

Адатта жакшы терминге ар кандай авторлордо айырмаланган төмөнкүдөй негизги талаптар коюлат: бир маанилик, тактык, кыска, ырааттуулук, эмоционалдык экспрессивдүү бейтараптуулук, модалдык жана стилистикалык функциянын жоктугу, контекстке кайдыгерлик, синонимдердин жана омонимдердин жоктугу ошол эле терминдик система[1].

XX кылымда илимдин жана техниканын тез өнүгүшү тиешелүү терминологиянын тез өнүгүшүнө алып келди. Терминдерди стандартташтыруу зарылдыгы келип чыккан. Бирок, жогоруда айтылгандардын бардыгы идеалдуу термин үчүн гана туура келет. Идеалдуу термин абстрактуу мүнөзгө ээ, ал уникалдуулук жана ырааттуулук менен мүнөздөлөт.

Аныктама боюнча, бул термин кандайдыр бир конкреттүү түшүнүктү билдириши керек, бирок анын эки анжы мааниси жок болгондуктан, аны контексттен тышкары туура которууга болбойт.

Экономикалык темалардагы тексттерди которууда алардын лексикалык жана грамматикалык өзгөчөлүктөрүн эске алуу керек. Бул теманын актуалдуулугу экономикалык темалардын тексттеринде терминологияны жана аны которуунун методдорун изилдөөгө болгон муктаждыктын өсүшүнө байланыштуу, анткени экономика иш-аракеттердин дээрлик бардык чөйрөлөрүнө бекем кирди. Дал ушул терминдер атайын котормонун негизин түзөт жана котормочу үчүн эң татаал.

Терминдердин эквиваленттүүлүгү жөнүндө сөз кылганда, орус жана англис тилдеринин типологиялык айырмачылыктарынан улам, терминдердин котормосунда белгилүү бир семантикалык айырмачылыктар байкалгандыгын белгилей кетүү керек [1].

"Термин" термининин аныктамасынын түшүнүксүздүгү анын өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу көптөгөн көз караштардан улам келип чыгат. «Термин (лат. terminus - чек, чек ара, чек ара белгиси) - илимде, техникада, искусстводо колдонулган ар кандай түшүнүктөрдү так билдирген сөз же сөз айкашы. Көпчүлүк мааниге ээ болгон жалпы сөздөрдөн айырмаланып, терминдер, эреже катары, бир мааниге ээ, алар да сөз айкашы менен мүнөздөлбөйт» [3].

Көптөгөн терминдердин бирден ашык мааниси бар жана бир эле сөз ар кайсы тармакта термин болушу мүмкүн. Бир эле түшүнүктү атоо үчүн бир нече атайын лексикалык бирдиктерди колдонсо болот. Буга байланыштуу, терминдердин түшүнүк эместиги, омонимиясы жана синонимдиги жөнүндө сөз кылсак болот.

Терминология - бул эл аралык сөздөрдүн чоң мазмуну бар атайын лексиканын кеңири классы. Көптөгөн терминдер тилден тилге же башка тил аркылуу кабыл алынып, көпчүлүгү грек-латын тилинен чыккан [5]. Терминдин жардамы менен белгиленген объектинин маңызын жана мазмунун так жеткире алууга болот. Ал так аныкталган түшүнүк менен корреляция менен мүнөздөлөт жана бир эле терминологиядагы бир мааниге ээ болууга умтулат, ошондуктан көптөгөн англис тилиндеги терминдер орус тилинде туруктуу лексикалык дал келүүлөргө ээ [3]. Мисалы: аманатчы - аманатчы, киреше - киреше.

Атрибутивдик сөз айкаштарын которуунун бир нече ыкмалары бар: сөзмө-сөз которуу (калькалоо), транскрипция жана транслитерация, семантикалык эквивалент же функционалдык аналог, экспликация, бир нече котормо техникасынын айкалышы, англисче сөз айкашынын толук көчүрмөсү [3].

Сөзмө-сөз котормо (трекинг) "бөлүкчөлөрдүн кийинки байланышы менен сөздүн же сөз айкашынын бөлүктөрүн которууда" турат [2]. Көбүнчө терминдин аныктоочу бөлүгү сын атооч аркылуу берилиши мүмкүн, ошондой эле компоненттердин ордун өзгөртүүгө болот [2]. Мындай техникалар фирмалардын, корпорациялардын жана башка уюмдардын аталыштарын которууда колдонулат. Эгерде уюмдун аталышында жалпы сөздөр камтылса, анда алар транскрипция, транслитерация, трекинг же семантикалык эквивалент аркылуу берилиши мүмкүн [3].

Котормо жүргүзүлүп жаткан тилде анын эквивалентин табуу мүмкүн болбосо, экспликация (сүрөттөмө котормо) колдонулат. Бул метод сөздүн маанисин анын сүрөттөлүшүн, түшүндүрмөсүн колдонуп жеткирүүдөн турат. «Рынок аукциону» сыпаттама котормосу менен «баалуу кагаздар» менен «аукцион ыкмасы» менен соода кылуу деп которулушу мүмкүн. Бир эле мезгилде бир нече котормо техникасынын айкалышы мүмкүн: калька жана транслитерацияны же транскрипцияны колдонуу; транскрипция жана сүрөттөмө котормосу; транскрипция, калька жана функционалдык аналогу; издөө, транскрипция жана

сүрөттөмө котормосу [3]. Көп компоненттүү терминдерди которууда ачкыч сөздү жана ички семантикалык шилтемелерди орнотуу керек [3].

Колдонмо катары терминдердин котормосу контекстке негизделиши керек. Терминдин маанисин тактоого түшүндүрмө сөздүк же маалымат булагы жардам берет. Мисалы, «чен» деген сөз «пайыздык ставка» фразасында «ставканы» билдирет, бирок «инфляция» фразасында ал «деңгээлдин» маанисинде колдонулат [5]. Ошентип, терминдерди которууда алардын көлөмүн жана контекстин, ошондой эле сөз айкаштары боюнча компоненттердин ортосундагы семантикалык байланыштарды эске алуу керек. Терминдерди которуунун негизги ыкмалары: эквивалентти тандоо, сөзмө-сөз котормо (калька), транскрипция жана транслитерация, семантикалык эквивалент же функционалдык аналог, экспликация, бир нече котормо техникасынын айкалышы, англисче сөз айкашынын толук көчүрмөсү. Которуу процессинде которулган тексттеги түпнусканын так маанисин жана мазмунун жеткирүү үчүн баштапкы тексттин бирдиктерине айрым өзгөртүүлөрдү колдонуу керек болушу мүмкүн. Мындай трансформациялар котормо трансформациясы катары аныкталат [6]. Трансформалар форма гана эмес, баштапкы бирдиктердин маанисин да өзгөртөт.

Котормодогу стилистикалык өзгөрүүлөр түпнусканын стилин өзгөртүү, котормо текстине башкача стилистикалык боёк берүү дегенди билдирет. Стилистикалык өзгөрүүлөр биринчи кезекте түпнуска текстке карата стилдин өзгөрүшү менен байланыштуу. Бул учурда оригиналдын стилин норма деп эсептесе болот, ал эми түпнусканын стилинен (ченемден) ар кандай четтөөлөр тандалган котормо чечимдери болуп саналат. Котормочуну тандап алуу түпнусканын стилин төмөндөтүү, же тескерисинче, аны көтөрүү, айрым стилдик шаймандарды башкаларга алмаштыруу ж.б.

Стилдик техникалар тексттин экспрессивдүүлүгүн билдирүү жолу. Экспрессивдүүлүк экспрессивдүүлүк, каймана маани жана таасир этүүчү күч менен аныкталат, кеңири мааниде тексттин экспрессивдүүлүгү анын "бейтараптуулугу" деп түшүнүлөт.

Жыйынтыктап айтканда, кономикалык лексиканын котормосунун лексика-семантикалык жана стилистикалык өзгөчөлүктөрүн изилдөө, ошондой эле талданган грамматикалык карама-каршылыктардын көйгөйлөрүн карап чыгуу келечектеги изилдөөлөрдүн келечеги болуп саналат. Ошондой эле, мындан аркы изилдөөлөрдүн перспективасында, экономикалык лексиканын котормосунун салыштырма жана салыштырмалуу талдоосу уланмакчы.

Адабияттар тизмеси

1. Андрианов С. Н. Некоторые вопросы построения словарей специальной терминологии. Тетради переводчика. Вып.2. [Текст] / С.Н. Андрианов. - М.: Международные отношения, 2004. - 241 с.
2. Латышев Л. К. Межъязыковые трансформации как средство достижения переводческой эквивалентности // Семантико-синтаксические проблемы теории языка и перевода [Текст] / Л.К.Латышев. – М.: 1986.
3. Жданова И. Ф. Новый англо-русский экономический словарь / И. Ф. Жданова. 4-е изд., стереотип [Текст] / И.Ф.Жданова. – М.: Рус. Яз. – Медиа; Дрофа, 2008. - 1025 с.
4. Мисуно Е.А. Перевод с английского языка на русский язык, практикум [Текст]: учеб.пособие / Е.А Мисуно, И.В. Шаблыгина. – Минск: Аверсэв, 2009. – 255 с.
5. Мисуно Е.А. Письменный перевод специальных текстов [Текст]: учебное пособие / Е.А. Мисуно, И.В. Баценко, А.В. Вдовичев, С.А. Игнатова. - М.: ФЛИНТА: Наука, 2013. – 256 с.
6. Сапогова Л.И. Переводческое преобразование текста[Текст]: учеб. Пособие / Л.И. Сапогова. – М.: Флинта : Наука, 2009. – 320 с.

7. Комиссаров В. Н. Теория перевода (Лингвистические аспекты) [Текст] / В.Н.Комиссаров. - М.: Высш. Школа, 1990.
8. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка [Текст] / И.В.Арнольд. – М.: 1986. - 295 с.
9. Комиссаров В.К. Теория перевода [Текст] / В.К. Комиссаров. - Москва: Высшаяшкола, 1990. - 253 с.
10. Коршак Е.Н. Авторские новообразования и контекст [Текст] / Е.Н.Коршак. - Санкт-Петербург: 1981. - 32с.
11. "ИНКОТЕРМС 2000. Официальный перевод [Текст] . - Спб.: изд.Закон и бизнес, 2001.
12. Слепович В.С. Курс перевода (английский – русский язык) [Текст] / В.С.Слепович. – 4-е изд., перераб. и доп.- Минск: «ТетраСистемс». 2004.
13. Курманалиева К.К. Азыркы кыргыз тилинде лексиканын семантикалык парадигмасы [Электронный ресурс] / К.К.Курманалиева / Вестник КГУСТА. – 2019. - №4. / Режим доступа: <https://elibrary.ru/item.asp?id=42742204>